

*"Imię przechowam
Ojcom dorównam..."*
H. Sienkiewicz

POWSTANIE I ROZWÓJ SZKOLNICTWA NA ZIEMI GORAJECKIEJ

Etapy rozwoju szkolnictwa w Gorajcu

Zorganizowane szkolnictwo istniało w Gorajcu dopiero od XIX w. W 1845 r. ksiądz Karol Boniewski opisujący historię diecezji lubelskiej w księdze XI zanotował: „Gorajec – tu była szkoła, w której młodzież wiejska według sposobu Lankastra początki pisania i czytania brała”. Metoda Bella - Lankastra to nauka wzajemnego uczenia się religii według skróconego katechizmu i historii świętej, czytania, pisania oraz czterech pierwszych działań arytmetycznych. Zapoznał się z nią, będąc za granicą, profesor z Lublina Jan Kanty Krzyżanowski i jako pierwszy wprowadził do szkół elementarnych i rzemieślniczo – niedzielnych w Lublinie w latach 1817 – 1819. Przejęły ją potem szkoły w Puławach, Janowie Lubelskim i Gorajcu. Pozwolenie na działanie szkoły musiał wydać dzierżawca folwarku w Gorajcu lub hr. Zamoyski – właściciel Ordynacji Zamojskiej. Jak długo działała szkoła w Gorajcu w XIX wieku? Na to i inne pytania, pomimo dociekliwych poszukiwań, nie znaleziono odpowiedzi. Wiadomo, że nauczyciela opłacali rodzice uczniów. Ordynację nie interesowało finansowanie szkół dla dzieci chłopskich. W tym czasie mieszkańcy Gorajca byli w większości niepiśmienni i z reguły nieprzekonani o konieczności uczenia się.

„W 1907 r., - jak wynika z relacji pisemnej przedstawionej przez Józefa Malinowskiego - Andrzej Poznański (1869 – 1962), rolnik z Gorajca Zagroble to wielki społecznik i twórca tajnego nauczania. W 1907 r. zorganizował w swoim domu szkołę.

Zdjęcie w Sklepie Spółdzielczym w Gorajcu - Stara Wieś, 5.02.1944 r. Siedzący drugi od lewej to **Andrzej Poznański** - twórca tajnego nauczania w Gorajcu - Zagroble. Stoją od prawej (nie licząc mężczyzny od góry): 2 – **Józef Malinowski**, 3 – **Helena Szczepanek**, 6 – **Lucjan Sikora**, późniejszy nauczyciel i kierownik Szkoły w Gorajcu

Uczyło się tam potajemnie około piętnaścioro dzieci. Rolę nauczyciela pełnił Marcin Weisło, który służył w wojsku rosyjskim i umiał czytać i pisać w języku polskim, ale także rosyjskim. Następnie funkcję tę pełnił Stanisław Wypych, późniejszy gajowy w Kawęczynie oraz Różański (znany jedynie z nazwiska). Miejsce nauki zmieniano i pilnowano na zewnątrz budynku, w którym mieściła się szkoła, gdyż za nauczanie dzieci groziły wysokie kary. Latem edukacja odbywała się na pastwiskach, np. na Świerczynie.

Andrzej Poznański był głównym założycielem Spółdzielni „Zgoda” w Gorajcu w 1913 r., a następnie przez wiele lat – przewodniczącym Rady Nadzorczej Spółdzielni. Powszechnie nazywano go „dziadkiem”. Cieszył się wielkim szacunkiem w Gorajcu i okolicy. Był wspaniałym mówcą. Przemówienia swoje przeplatał dowcipnymi przykładami, które rozładowywały nieraz bardzo napiętą atmosferę.”
(Materiał zaczerpnięty ze wspomnień Józefa Malinowskiego – absolwenta szkoły)

Za swoją społecznikowską działalność Andrzej Poznański został zesłany na Sybir. Ciało jego złożone jest na cmentarzu w Gorajcu.

Warto wspomnieć, że istniała też tajna szkoła średnia w Zwierzyńcu. Uczyli się w niej nasi krajanie: Franciszek Sitarz (Wólka Czarnostocka), Jan Poznański s. Andrzeja (Gorajec Zagroble, późniejszy pierwszy nauczyciel w Szkole Ludowej w Gorajcu Zagroble), Józef Szczepanek (Gorajec - Zastawie i też nauczyciel w szkole w Gorajcu - Stara Wieś) oraz Franciszek Dziura (Latyczyn, późniejszy ksiądz).

Powstanie Szkół Ludowych i Powszechnych

W 1916 r. władze austriackie wyraziły zgodę na wznowienie działalności Towarzystwa Polskiej Macierzy Szkolnej, która powstała w Warszawie w 1906 roku. Celem organizacji było krzewienie i popieranie oświaty w duchu chrześcijańskim i narodowym poprzez zakładanie i prowadzenie instytucji wychowawczo - oświatowych. Z chwilą wznowienia działalności na terenach gminnych tworzyły się Koła Polskiej Macierzy Szkolnej. W naszej gminie najwcześniej powstało Koło w Gorajcu – 26 listopada 1916 r., potem w Mokrymlipiu – 10 grudnia 1916 r., a następnie w Radecznicy – 25 maja 1917 roku. Pracom Koła w Gorajcu przewodniczył Marcin Polak. W 1864 r. z rozkazu cara otrzymał on przydział ziemi w wielkości 18 morgów i 187 prętów.

W roku 1916 powstały polskie szkoły jednoklasowe w Gorajcu Zagroble, Gorajcu Zastawie, a także we wsiach sąsiednich: Trzęsinach, Czarnymstoku, Dzielcach, Podborczu, Zaburzu, Chłopkowie, Latyczynie, Radecznicy i Podlesiu.

Warty podkreślenia jest fakt, że w tym okresie na szczeblu gminy działały Dozory Szkolne. Składały się one z członka rady gminy, przedstawiciela nauczycieli oraz członków mianowanych – księdza lub dziedzica. Ich zadaniem była szeroko rozumiana opieka nad szkołą. Na terenie gminy Radecznicza przewodniczącym dozoru szkolnego został ks. proboszcz parafii Mokrelipie Stanisław Zbieć. „Położył on wiele zasług około podniesienia szkolnictwa”.

W Gorajcu powstały też jednoklasowe czterostopniowe szkoły o nazwie Szkoła Ludowa w Gorajcu Starej Wsi i Szkoła Ludowa w Gorajcu Zagroble. Nauka wówczas odbywała się w prywatnych domach.

W Szkole Ludowej w Gorajcu Starej Wsi pierwszym nauczycielem został Józef Szczepanek (zam. Gorajec Stara Wieś).

Józef Szczepanek - pierwszy nauczyciel w Szkole Ludowej w Starej Wsi w latach 1916 - 1922

Był synem chłopskim, który wychowywał się w majątku Jana Brandta w Smoryniu. Właśnie tam nauczył się pisać i czytać, aby potem kontynuować edukację w tajnej szkole średniej w

Zwierzyńcu i w Gimnazjum Męskim w Zamościu. Świadczenia ukończenia jednak nie otrzymał, gdyż „coś było nieuregulowane”. Być może to problemy finansowe, z którymi borykało się polskie społeczeństwo. Józef Szczepanek pracował jako nauczyciel w Gorajcu do 31 sierpnia 1922 r., kiedy to został zwolniony przez Inspektora Oświaty w Zamościu. Powodem była odmowa podjęcia pracy na wschodnich krańcach ówczesnej Polski. Zapewne nie chciał opuszczać rodzinnego Gorajca.

W Szkole Ludowej w Gorajcu Zagroble rozpoczął pracę nauczyciel Jan Poznański.

Jan Poznański - pierwszy nauczyciel jednoklasowej czterostopniowej Szkoły Ludowej w Gorajcu Zagroble, uczył w latach 1916 – 1918

Jan Poznański był synem Andrzeja Poznańskiego (pochodzącego z Żurawnicy) organizatora tajnego nauczania w Gorajcu oraz wielkiego społecznika, który za swoją działalność został zesłany na Syberię. Rodzeństwo Jana to Agnieszka Paszko (babcia Marii Mogielnickiej), Franciszka, Katarzyna i Stanisław – żołnierz w 1939 r., a później członek Armii Krajowej biorący udział w Powstaniu Warszawskim. Jan Poznański był nauczycielem przez 2 lata. Potem wyjechał do Łodzi i całe życie pracował w przemyśle włókienniczym (ukończył Technikum Włókiennicze w Lublinie). Zmarł w 1965 roku.

Do klasy I na stopień I w Szkole w Gorajcu Starej Wsi zapisano 63 uczniów. Byli też uczniowie I klasy II stopnia - 24. Wśród podopiecznych Szkoły w Starej Wsi na naszą szczególną uwagę zasługują Stefan Padziński i Wojciech Olech. Stefan Padziński to późniejszy działacz Gromadzkiej Rady Narodowej w Gorajcu oraz założyciel Punktu Weterynaryjnego i Punktu Skupu Żywca w Gorajcu Zagroble. Natomiast Wojciech Olech to przysły ksiądz, doktor teologii katolickiej i założyciel parafii w Gorajcu.

Do I klasy I stopnia Szkoły Ludowej w Gorajcu Zagroble udokumentowany jest zapis 61 dzieci. Nie wszystkie nazwiska są zachowane. Brakuje ucznia o numerze 1 oraz od numeru 10 do 19. Do klasy I stopnia II wpisano 14 wychowanków. Nie wiemy dzisiaj, na jakiej podstawie zapisywano jedne dzieci do klasy I stopnia I, a inne do klasy I stopnia II.

Na podstawie analizy Katalogu klasowego wraz z wykazem klasyfikacyjnym za rok szkolny 1916/1917 wynika, że mieszkańcy Gorajca - rodzice uczniów - głównie utrzymywali się z rolnictwa, gdyż przy nazwiskach widnieje adnotacja typu: gospodarz, wyrobnik, czy handlarz.

Kraj: Królestwo Polskie Obwód szkolny Zamość
Szkoła Ludowa I klasowa w Goraju Gmina Gorzechnica

KATALOG KLASOWY

wraz z wykazem klasyfikacyjnym.

Rok szkolny 1916 / 17.

Przebieg ogólny:

	I.	II.
Zapisało się z początkiem roku szkolnego		
Uzyskało udzielenie do klasy wyższej (na stopień wyższy)		
Nie uzyskało udzielenia do klasy wyższej (na stopień wyższy)		
Otrzymało pozwolenie poprawienia cenzury z I. przedmiotu po wakacjach		
Klasyfikowano ogółem		
Nie klasyfikowano z powodu dłuższej choroby lub nieregularnego uczęszczania do szkoły		
Opuszcziło szkołę w ciągu roku szkolnego		
Umarło		
Razem		

SKALA OCENY			
zachowanie się	piśmiot.	postępy	przebieg szkolny
1 doskonałe	wyborna	bardzo dobry	bardzo staranny
2 satisfactory	dobry	dobry	staranny
3 odpowiedni	dość dobry	dość dobry	niezbyt staranny
4 mniej odpowiedni	niezadowolający	niezadowolający	niezadowolający
5 niezadowolający	nie	nie	nie

w Goraju i Gorzechnicy 1917.

Kierownik szkoły: Nauczyciel religii: Gospodaa klasy:

Jan Poznański

Scan katalogu klasowego wraz z wykazem klasyfikacyjnym 1916/1917

W jakim stopniu pochłaniała ich wiedza? Jak wynika ze źródła poziom umiejętności czytania i pisania dzieci był różny, gdyż zapisywano jedne do klasy I stopnia pierwszego, a inne do klasy I stopnia drugiego. Jednak widoczne były efekty tajnego nauczania. Zachowały się też oryginały „Zawiadomień szkolnych” (obecne świadectwo szkolne) uczniów pierwszego rocznika ze Szkoły w Gorajcu Zagroble, podpisane przez nauczyciela Jana Poznańskiego.

Królestwo Polskie
 Szkoła ludowa / klasowa
 Klasa (stopień) / *I stopnia pierwszego*
 w / *Gorajcu*
 Gmina / *Radomsko*

Zawiadomienie szkolne.

Imię i nazwisko ucznia / *Jacek*
 Nr. 4. / 191. w / *Gorajcu*
 Rdz. / *Radomsko* data / *Radomsko*

Rok szkolny 1917/18	I półrocze	II półrocze
Zachowanie się:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
Praca:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
W nauce religii:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
W czytaniu:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
W pisaniu:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
W języku polskim:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
W rachunkach w porównaniu z klasą i innymi uczniami:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
W wiadomościach z dziejów i przyrody:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
W rysunku:		
W śpiewie:		
W robotach ręcznych:		
W gimnastyce:		
W historii polskiej:		
Przebieg rozwoju ucznia:	<i>dobrze</i>	<i>dobrze</i>
Liczba opuszczeń / nieobecności:	<i>10</i>	<i>15</i>
Opisany wynik postępu z końcem roku szkolnego:	Na podstawie powyższych postępów uznaje się ucznia za <i>dobrego</i> ucznia do klasy (stopnia) <i>I stopnia pierwszego</i> .	

W Gorajcu dnia 18 czerwca 1917 r.
 Kierownik szkoły: *Jan Poznański*
 Nauczyciel religii: *Gospodarka klasy:*

Scan zawiadomienia szkolnego z 18 czerwca 1917 r.

Z roku szkolnego 1918/1919 istnieje tylko dokumentacja ze Szkoły Ludowej w Gorajcu Stara Wieś. Z kolejnego roku szkolnego (1919/1920) nie ocalały dane dotyczące uczniów. Natomiast zachowało się nazwisko nauczyciela w Gorajcu Zagroble, był to Julian Białas.

W roku 1920/1921 uczyło się w szkole w Gorajcu Stara Wieś 88 uczniów w trzech oddziałach. Kształciły się też dzieci pochodzenia żydowskiego, m.in.: Jcek i Ruchla Birman dzieci Nuchyma (handlowiec) oraz Malka Zimerman c. Eli (wyróbnik).

W roku 1920/1921 nauczyciele pracujący na terenie gminy utworzyli „Ognisko Nauczycieli Szkół Powszechnych”, które organizowało comiesięczne zebrania, w ramach których odbywały się szkolenia i lekcje praktyczne.

W roku 1921/1922 uczyło się w szkole w Gorajcu Stara Wieś 93 uczniów. Dzieci pochodzenia żydowskiego to: Marika Met c. Heli (rolnik), Łaja Met c. Jankiela (rolnik), Ruchla i Icek Birman dzieci Nuchyma (handlarz), Malka Zimerman c. Eli (rolnik), Malka i Icek Met dzieci Abrama (rolnik).

W roku szkolnym 1922/1923 szkoły w Gorajcu Zagroble i w Gorajcu Stara Wieś zmieniły nazwę na: Szkoła Elementarna Pierwszoklasowa. Zachowało się też świadectwo w oryginale z tego roku zatytułowane: „Zawiadomienie szkolne” nr 7 z pieczęcią i orłem w koronie na nazwisko Paszko Jan. Nauczycielem w tym roku był Kazimierz Gałuszka.

W roku szkolnym 1923/1924 szkoły w Gorajcu zmieniły nazwę na Publiczna Szkoła Powszechna w Gorajcu Zagroble i w Gorajcu Stara Wieś.

W roku 1924/1925 istniała w Gorajcu Stara Wieś „Trzyklasowa Publiczna Szkoła Powszechna” w powiecie zamojskim i Okręgu Szkolnym Warszawskim. Taka nazwa widnieje w dokumencie „Księga główna ocen postępów uczniów w nauce”. W tej trzyklasowej szkole uczyły się dzieci w pięciu oddziałach. Nie zachowała się jednak Księga Główna Trzyklasowej Szkoły Powszechnej w Gorajcu Stara Wieś z tego rocznika, ale została Metryka Szkolna.

W roku 1926/1927 w Gorajcu Stara Wieś nadal istniała Trzyklasowa Szkoła Powszechna. Kierownikiem był Leopold Dudek (ur. 27 maja 1900 r. w Przemyśle), który wcześniej pracował w Sułowcu i Nawozie (gmina Nielisz).

Leopold Dudek - kierownik Publicznej Szkoły Powszechnej w Gorajcu w latach 1926 – 1935

Stefania Romachówna - nauczycielka Szkoły Elementarnej Jednoklasowej w Gorajcu - Stara Wieś -1922/1923, w 1923/1924 uczyła w szkole w Gorajcu – Zagroble, w latach 1924-1926 była kierownikiem tej szkoły, w 1926/1927 uczyła w Gorajcu – Stara Wieś

W skład kadry pedagogicznej wchodził też: Stefania Romachówna i Stanisław Świstacki.

Uczniowie i nauczyciele przy szkole - w chałupie wiejskiej, 15 czerwca 1932 r. Nauczyciel **Stanisław Świstacki** - pierwszy od lewej, obok (w środku) kierownik szkoły – **Leopold Dudek**, trzeci – nierozpoznany.

W pierwszym rzędzie na dole, od prawej strony, uczeń leżący to **Lucjan Sikora** – trzecioklasista, w przyszłości nauczyciel i kierownik Szkoły w Gorajcu

„Dudek był kierownikiem szkoły w Gorajcu w latach 1926–1935. Wystarał się w 1928 r. o plac pod budowę szkoły (od Ordynacji Zamojskiej) oraz o pozwolenie na budowę szkoły. Doprowadził do założenia kamienia węgielnego pod budowę (1930 r.). W roku szkolnym 1930/1931 r. zorganizował siódmy jej oddział. Tym samym „szkoła gorajecka” stała się pierwszą szkołą siedmioklasową w gminie Radeczna. Dudek był też wielkim społecznikiem. Jako radny gminny wystarał się o budowę szosy w Gorajcu Stara - Wieś. Włożył dużo pracy w działalność Spółdzielni w Gorajcu. Będąc jej prezesem wprowadził zwyczaj urządzania choinki i opłatka dla członków Spółdzielni i ich dzieci. Choinki odbywały się w wigilię Trzech Króli wieczorem, a opłatek w dniu Trzech Króli po południu. Zarówno choinka jak i opłatek odbywały się w lokalu Spółdzielni, a więc w pomieszczeniu sklepu

i w kancelarii. W jednym roku, gdy było wyjątkowo ciepło, miejscem imprezy była remiza strażacka. W choince uczestniczyły wszystkie dzieci członków Spółdzielni. Dzieci śpiewały kolędy pod kierownictwem jednego z nauczycieli, najczęściej pani Dudkowej. Częstoowano je cukierkami i herbatą z ciastkami. W uroczystościach tych uczestniczyli nie tylko gospodarze – rolnicy, ale też wyrobnicy, rzemieślnicy, nauczyciele, a nawet księża. Często na opłatek przyjeżdżał ojciec gwardian, najczęściej ojciec Duklan.”

(Materiał zaczerpnięty ze wspomnień Józefa Malinowskiego – absolwenta szkoły)

W w/w roku, tj. 1926/1927 w Gorajcu Zagroble istniała Dwuklasowa Publiczna Szkoła Powszechna. Funkcję kierownika i jednocześnie nauczyciela pełniła Stanisława Klirówna. Dopiero w roku szkolnym 1928/1929 powstała jedna szkoła w Gorajcu i była to Pięcioklasowa Publiczna Szkoła Powszechna w Gorajcu Starej Wsi. Kierownikiem został Leopold Dudek, a nauczycielami: Stanisława i Stanisław Świstaccy, Stefania Romachówna i Stanisława Kamińska. Jesienią 1928 r. kupiono dla szkoły od Ordynacji Zamojskiej 3 morgi i 170 prętów ziemi. Dozór szkolny pozwolił użytkować (jak sam pisał do Inspektora Szkolnego w Zamościu) kierownikowi Leopoldowi Dudkowi 2 morgi. Jednak wójt gminy Jan Kłodnicki nie wyraził zgody i wydzierżawił tę ziemię. Kierownik prosił więc o interwencję. Nie ma dokumentów o dalszym ciągu tej sprawy.

Bibliotekę szkolną w Gorajcu Zagroble prowadziła Stanisława Świstacka, a w Gorajcu Starej Wsi Leopold Dudek. Biblioteka mieściła się w klasach szkolnych.

W roku szkolnym 1930/1931 datuje się powstanie siódmego oddziału Szkoły Podstawowej w Gorajcu. Siódmą klasę ukończyły dwie osoby: Katarzyna Charkotówna z Gorajca Zastawie i Józef Malinowski z Wólki Czarnostockiej. Tym samym Szkoła w Gorajcu stała się pełną szkołą siedmioklasową, pierwszą w gminie Radecznicza. Nauka cały czas odbywała się w wynajętych chałupach wiejskich.

W dniu 22 maja 1933 r. rozwiązano umowę o pracę z Leopoldem Dudkiem z powodu braku odpowiednich kwalifikacji. Jak było naprawdę? Mieszkańcy Gorajca m.in. Józef Ruszczak, mieli o nim jak najlepsze zdanie. Podobne stanowisko zajmował w swoich wspomnieniach Józef Malinowski - jego uczeń i późniejszy współpracownik w Spółdzielni „Zgoda”. Leopold Dudek pracował jeszcze przez dwa lata w Gorajcu.

Wśród mieszkańców Gorajca istniała potrzeba wzniesienia nowego obiektu szkolnego. W protokole z 4 kwietnia 1937 r. pojawia się właśnie po raz pierwszy (od 1928 r.) mowa o planach budowy nowej szkoły. 18 czerwca 1937 r. Włodzimierz Hasiec napisał „Wyjeżdżałem 9 razy do Zamościa, 8 razy do Radecznicy, jeden raz do Lublina, uczestniczyłem w 3 zebraniach Rady Gminy, jednym w obecności inspektora Jachla i jednym zebraniu przedstawicieli miejscowej społeczności.....i sprawa ta potoczyła się szybszym torem....”.

Na rozpoczęcie i zakończenie każdego roku szkolnego uczniowie wraz z nauczycielami udawali się pieszo na nabożeństwo – Mszę św. do Trzęsin.

„Działwa szkolna”
wraz z nauczycielem
Stanisławem Świstackim
w Trzęsinach przed
kościołem. Uczniowie
(kilku roczników)
przybyli pieszo na
nabożeństwo z okazji
rozpoczęcia lub
zakończenia roku
szkolnego. Lata
czterdzieste XX w.

Kadra pedagogiczna placówki wciąż ulegała zmianie. W roku szkolnym 1938/1939 przybyli nowi nauczyciele w składzie: Franciszek Kuczkowski, Zofia Królówna i p. Wachowicz. Warto podkreślić, że środowisko lokalne było w dużym stopniu zintegrowane. 4 czerwca 1939 r. odbyła się uroczystość pt. „Święto Pieśni”. Po nabożeństwie w kościele w Radecznicy dzieci ze wszystkich szkół w gminie - w tym ze szkoły w Gorajcu - udały się do pobliskiego lasu, gdzie na polanie odbyły się występy artystyczne, zawody sportowe i zabawy. Brzmi to dzisiaj groteskowo, wiedząc, co miało wydarzyć się za kilka miesięcy.

Nauczanie w czasie II wojny światowej i w okresie powojennym

We wrześniu 1939 r. nie zapisano protokołu z posiedzenia rady pedagogicznej (zostawiono dwie puste strony), jednak szkoła działała. Pierwszy protokół napisano 25 stycznia 1941 r., kierownikiem szkoły był nadal Włodzimierz Hasiec, a w skład rady pedagogicznej wchodził: Cecylia Szczepańska, Stanisław Świstacki i Jan Gaczoł. We wrześniu 1941 r. rozpoczął pracę Stanisław Kuna (Smoryń), który powrócił z obozu przejściowego ze Zwierzyńca. Przebywał tam od chwili wysiedlenia. Po wojnie pracował w zamojskich szkołach. W 1942 r. podjął posadę nauczyciela w Gorajcu Wojciech Polak (Gorajec Zastawie), który brał udział w walkach we wrześniu 1939 pod Bydgoszczą i jako jeńiec trafił do obozu niemieckiego. Oprócz pracy w szkole, działał też w Batalionach Chłopskich oraz wydawał czasopismo „Z ziemi wypędzonych”. W tej pracy pomagali mu dwaj studenci i partyzanci - Lucjan Sikora i Stanisław Chołota.

Wojciech Polak – wielki społecznik, nauczyciel w szkole w Gorajcu w czasie II wojny światowej – prowadził tajne nauczanie, członek BCh, wspólnie z Lucjanem Sikorą wydawali czasopismo „Z ziemi wypędzonych”

W protokołach rad pedagogicznych nie wspomina się o wojnie. Wynikać to może z obawy przed niemiecką kontrolą. Omawiany jest problem niskiej frekwencji uczniów, a powodem tego jest (zdaniem nauczycieli) zła wola rodziców, brak butów i odzieży. Kierownik Włodzimierz Hasiec polecił wychowawcom, aby zrobili wykaz najbiedniejszych uczniów wraz z numerem obuwia. Nie ma wzmianki, czy potrzebujący otrzymali obuwie. Ważną sprawą było też zbieranie ziół w okresie od wiosny do jesieni. Odbywało się to pod kontrolą nauczycieli i na polecenie władz. Ostatni protokół w czasie wojny zapisano 18 czerwca 1943 r. – jest bardzo krótki i rzeczowy. Od czerwca 1941 r. rozpoczęli pracę w szkole ojcowie bernardyni jako nauczyciele religii - w Gorajcu Zagroble o. Ireneusz Hanaka, a w Gorajcu Starej Wsi o. Wacław Płonka.

Wiosną 1944 r. zorganizowano w Gorajcu (pododdział placówki w Radecznicy) kurs tajnego nauczania. Zajęcia odbywały się w Gorajcu Starej Wsi w domu Wojciecha Rocznia. Nauczanie prowadzili: Stefania Haścowa, Stanisław Kuna, Wojciech Polak oraz dr Felicja Piwowarek (wcześniej pracowała w liceum w Szczecznym). Uczniami byli: Aleksander

Piwowarek, Ludwika i Zofia Wróblówny, Ryszard Gaczół, Stanisław Paszko, Maria Szczepanek, Józef Szczepanek (syn pierwszego nauczyciela szkoły w Gorajcu), Danuta Świstacka (córka nauczycieli), Kazimiera Mogielnicka, Zygmunt Fret i Czesław Bartnik (wysiedlony ze Żrebiec późniejszy ks. prof.). Po wojnie uczniowie ci kontynuowali naukę w liceum w Szczepieszynie lub gimnazjum w Radecznicy.

W lipcu 1944 r. tereny naszej gminy zostały wyzwolone. Wycofujące się wojsko niemieckie przeszło przez naszą wieś od Radecznicy i Szczepieszyna w stronę Frampola.

Zniszczenia po bombardowaniu Gorajca w 1944 r.

Rozpoczęcie roku szkolnego 1944/1945 w Gorajcu odbyło się 25 września z powodu „różnych braków”. W piśmie do Inspektora Szkolnego w Zamościu kierownik Stafania Haścowa pisała, że od 18 grudnia zwolniła dzieci ze szkoły z przyczyny braku opału. W tej sprawie zwracała się do rodziców, sołtysów wsi oraz Zarządu Gminy w Radecznicy i pomocy nie otrzymała. Dzieci rozpoczęły naukę na początku stycznia 1945 roku. Być może trudne powojenne warunki skłoniły państwa Haśców do wyjazdu z Gorajca. W 1945 r. udali się do Dzirżoniowa.

Powojenna szkoła oprócz biedy wyróżniała się jeszcze jedną cechą. Z Katalogów klasowych zniknęły imiona i nazwiska dzieci pochodzenia żydowskiego. W dniu 16 stycznia 1946 r. Stanisław Świstacki pełniący obowiązki kierownika szkoły w piśmie do Urzędu Gminy w Radecznicy informował o pewnych nieprawidłowościach. Z tego dokumentu dowiadujemy się, kto kierował szkołą, gdyż dopiero w dniu 1 września 1948 r. zapisano pierwszy protokół powojenny z posiedzenia rady pedagogicznej. Przedwojennego pana nauczyciela zastąpił obywatel nauczyciel - „ten jeden wyraz, a tyle niósł treści”. Kierownikiem szkoły został Lucjan Sikora, a w skład kadry pedagogicznej wchodził następujący nauczyciele: Stanisława Sikora, Józef Kamiński, Wacława Doroszevska i Krystyna Turowska.

Lucjan Sikora – absolwent naszej szkoły, w czasie II wojny światowej prowadził tajne nauczanie i działał w BCh, wspólnie z Wojciechem Polakiem wydawali czasopismo „Z ziemi wypędzonych”, był kierownikiem Publicznej Szkoły Powszechnej w Gorajcu w latach 1947 – 1952. Za swoją działalność więziony po wojnie przez władze komunistyczne. Zdjęcie wykonane w 1959 r.

Szkoła mieściła się w byłej żydowskiej bożnicy (były tam też mieszkania dla nauczycieli) oraz w baraku (przywiezionym z obozu przejściowego w Zwierzyńcu), który umieszczono obok budowanej szkoły.

Zdjęcie żydowskiej bożnicy, u nas mówiono „bóznica”, znajdowała się w Gorajcu – Zagrobie, na obecnej posesji Jana Mroza. W latach powojennych (pięćdziesiątych) mieściła się tu szkoła, uczył w niej nauczyciel **Józef Kamiński**, mieszkał w tym samym budynku, na piętrze. W projekcie organizacji Szkoły Podstawowej w Gorajcu na rok szkolny 1954/55 i 1955/56 przy nazwisku tego nauczyciela umieszczone jest określenie „uczy w ekspozycji” – kl. Ib i kl. IIb, łącznie 23 dzieci.

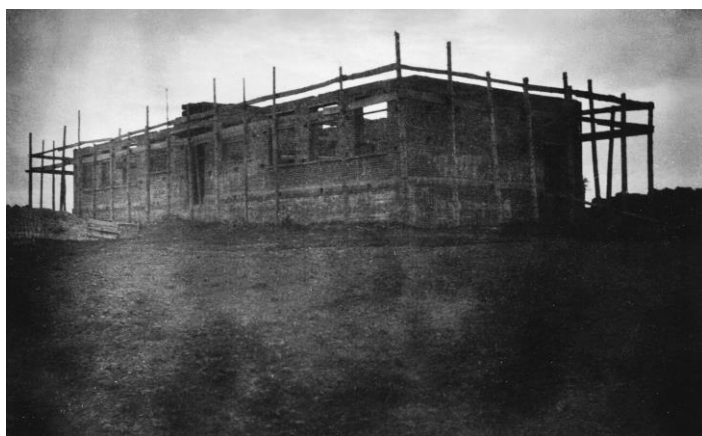
Klasa VII przed barakiem szkolnym, rok szkolny 1948/1949. Nauczyciele od prawej: **Krystyna Turowska**, **Stanisława Sikora**, **Wacława Potomska** z d. **Doroszewska** i **Lucjan Sikora** – kierownik szkoły

Spis uczniów według dziennika lekcyjnego			
Lp.	Nazwisko i imię	Lp.	Nazwisko i imię
1	Kot Stanisław	31	
2	Kuczek Stanisław	32	
3	Kucpior Stanisław	33	
4	Łukowski Stanisław	34	
5	Makowski Stanisław	35	
6	Mazurkiewicz Stanisław	36	
7	Michał Józef	37	
8	Nowakowski Józef	38	
9	Skarpanek Franciszek	39	
10	Skarpanek Katarzyna	40	
11	Wojtyła Józef	41	
12	Wojtyła Józef	42	
13	Wojtyła Maria	43	
14		44	
15		45	
16		46	
17		47	
18		48	
19		49	
20		50	
21		51	
22		52	
23		53	
24		54	
25		55	
26		56	
27		57	
28		58	
29		59	
30		60	

Skan spisu uczniów (przedstawionych na fotografii powyżej) według dziennika lekcyjnego

W 1952 r. kierownikiem szkoły został Roman Służewski, a skład kadry pedagogicznej przedstawiał się następująco: Justyna Mazurówna, Wiesława Draganówna, Lucjan Niedźwiedź i Józef Kamiński. Natomiast w 1953 r. kierownikiem szkoły powołano Adolfa Burcana, wśród nauczycieli pracujących znaleźli się: Janina Burcan, Józef Kamiński, Stanisława Sikora oraz Justyna i Lucjan Niedźwiedź.

Dopiero w 1954 r. oddano do użytku nowy budynek szkoły, który zaczęto wznosić w 1939 r. i przerwano z powodu wojny.

Zdjęcie przedstawiające początki budowy szkoły w Gorajcu (wykonane prawdopodobnie w czasie wojny), dostarczone w 2017 r. przez Sławomira Haśca (zam. w Dzierżoniowie), syna Włodzimierza i Stefanii Haśców, kierowników szkoły z czasów II wojny światowej

Zdjęcie wykonane wiosną 1954 r. w trakcie pracy, budowy szkoły w Gorajcu – podawanie cegły przez uczniów

Radość i piękno nowej szkoły opisuje w swoich wspomnieniach Jan Skrzypa – „Każda klasa miała dwa piece kaflowe, w których Jan Nalepa z Gorajca Zastawie, woźny – tak nazywano pracowników gospodarczych, musiał napalić przed lekcjami”. Kierownikiem szkoły został Mikołaj Berezowski - pochodzący z kresowej szlachty, wcześniej pracował w Lipowcu, a w skład kadry pedagogicznej weszli nauczyciele tacy jak: Helena Berezowska (żona kierownika), Stanisława Sikora, Danuta Kołodziejczyk i Ignacy Gierszon.

Mikołaj Berezowski - kierownik szkoły w Gorajcu latach 1954 – 1963

W 1958 r. rozpoczęła pracę w Gorajcu Aniela Bielecka (z d. Osman) pochodząca z Podborcza, absolwentka tej szkoły. Otrzymała przydział godzin na bieżący rok szkolny: matematyka w kl. V – VII - 16 godz., chemia kl. VII – 2 godz., biologia i geografia kl. VI – 4 godz., prace ręczne kl. VI – 1 godz., wych. fiz. kl. VII – 3 godz., godz. wych. - kl. VI – 1 godz. Razem w wymiarze 27 godzin.

W dniu 2 sierpnia 1958 r. na zebraniu Gromadzkiej Rady Narodowej w Gorajcu kierownik szkoły Mikołaj Berezowski wnioskował o utworzenie Szkoły Przysposobienia Rolniczego w Gorajcu dla absolwentów szkoły podstawowej. Obok tego wniosku złożył inne. Uważał, że należy wybudować budynek gospodarczy przy szkole, wyremontować dach na nowej szkole (uszkodzony 15 sierpnia 57 r. przez grad i 02 sierpnia 1958 r. przez huragan), otynkować ściany zewnątrz oraz pomalować 42 ramy okienne (były tylko zagruntowane w 1954r. i zaczynały gnić).

W roku szkolnym 1959/1960 w Gorajcu zorganizowano Szkołę Przysposobienia Rolniczego (SPR). Była to trzyklasowa szkoła przygotowująca młodzież do pracy w gospodarstwach rolnych. Kierownikiem był Mikołaj Berezowski, następnie Aniela Bielecka. Szkoła ta funkcjonowała przez 11 lat do roku 1969/70. Przedmiotów ogólnokształcących uczyli nauczyciele ze szkoły podstawowej, natomiast zawodowych: Janina Paluch, Teresa Ziń, Anna Gozdecka z d. Paszko - twórczyni i organizatorka Klubów „Książka, Prasa, Ruch” w Gorajcu Zagroble i Starej Wsi, Eugenia Mazur – prowadząca klub w Gorajcu Zagroble.

Po rocznej przerwie, w roku szkolnym 1971/72 SPR została przemianowana na Zasadniczą Szkołę Rolniczą.

**Uczniowie
Zasadniczej Szkoły
Rolniczej wraz
z nauczycielką
Marią Wujec, 1971/1972**

W dniu 26 września 1971 r. Gromadzki Ośrodek Kultury wraz z miejscowymi szkołami, tj. Szkołą Podstawową i ZSR zorganizowali uroczystość „Najpiękniejsze Dni Gorajca”. Młodzież szkolna uczestniczyła w barwnym korowodzie oraz przedstawiła część artystyczną.

Korowód
przebierańców
w ramach
uroczystości
„Najpiękniejsze
Dni Gorajca”
w 1971 r.

Następny rok szkolny, tj. 1972/73 był ostatnim rokiem funkcjonowania ZSR, bowiem nie zorganizowano kl. I ze względu na brak naboru uczniów. Kierownikiem szkoły była pani Anna Kudelko, uczyła też przedmiotów zawodowych

Anna Kudelko - kierownik ZSR w Gorajcu w roku
szkolnym 1972/1973

W 1963 r. kierownikiem placówki została Aniela Bielecka. Od 1966 r. w ramach reformy szkoła w Gorajcu otrzymała status ośmioklasowej.

Aniela Bielecka
(w środku
siedząca)-
kierownik
Szkoły
Podstawowej
w Gorajcu od
roku szkolnego
1963 wraz
z gromem
pedagogicznym.
Zdjęcie z roku
szkolnego
1969/1970

Na początku lat osiemdziesiątych przeprowadzono remont kapitalny szkoły. Zostało wykonane podpiwniczenie pod budynkiem szkoły. Dzięki temu powstały pomieszczenia na: szatnię, pracownię zajęć technicznych, kotłownię i skład opału. Zamontowano centralne ogrzewanie. Dzięki temu w szkole znacznie poprawiły się warunki pracy i nauki.

Następnie w wakacje 1993r. prowadzono kolejny remont budynku. Wymieniono pokrycie dachu, które dokonała firma z Gorajca. Zostało wykonane odgromienie przez młodzież z Zespołu Szkół Mechaniczno – Elektrycznych w Biłgoraju. Duże zainteresowanie społeczeństwa zmniejszyło koszty remontu. Nauczyciele tutejszej szkoły zaangażowali się w przygotowywanie posiłków dla pracujących. Miejscowi mieszkańcy zorganizowali wspólny przywóz drzewa z lasu.

Rozwój szkolnictwa w czasach współczesnych

W dniu 20 listopada 1995 r. na zebraniu rodziców podjęto decyzję o budowie sali gimnastycznej, której szkoła dotychczas nie posiadała. Przedsięwzięcie było ogromne i niektórzy z niedowierzaniem patrzyli na roztaczane plany w tym zakresie. Wybrano społeczny komitet budowy w składzie: Stanisław Wypych, Stanisław Kwiatkowski, Henryk Osuch, Józef Harkot i Mieczysław Smarkala. W tym okresie członkami Rady Gminy z naszego terenu byli: Roman Pieczykolan, Stanisław Ładosz, Stanisław Smarkala i Lucjan Bednarz. Do tego projektu zaproszeni też zostali sołtysi: Stanisław Jargieło (Gorajec Zastawie), Andrzej Dziura (Gorajec Stara Wieś), Wiesław Górniak (Gorajec Zagroble). Podczas zebrania w dniu 14 kwietnia 1996 r. wybrano zarząd komitetu budowy. Przewodniczącym został Stanisław Kwiatkowski, zastępcą przewodniczącego - Lucjan Bednarz, skarbnikiem - Stanisław Smarkala, sekretarzem - dyr. Aniela Bielecka, Urząd Gminy reprezentował natomiast Edmund Wiktor. Podczas tego spotkania podjęto uchwałę, w ramach której ustalono:

1. Rady sołeckie przekażą 100% funduszu za 1996 r.
2. Zarządy Ochotniczych Straży Pożarnych we wszystkich trzech Gorajcach przekażą do końca sierpnia po 500 zł..
3. Komitet budowy zwróci się z prośbą o pomoc finansową do Wojewody Zamojskiego Stanisława Rapy oraz do księdza Parafii Gorajec Grzegorza Kuzdry.
4. Na najbliższym zebraniu rodzicielskim rodzice zostaną poproszeni o dobrowolne wpłaty na ten cel.

Rozpoczęto przygotowania i gromadzenie materiału. Projekt rozbudowy wykonali architekci: Michał Patyk i Lucyna Matławska - Patyk (Zwierzyniec). Fundamenty zostały wykonane w czynie społecznym. Zaczęła się wielka budowa.

Po 6 latach w dniu 11 listopada 2001 r. nastąpiło uroczyste otwarcie. Efekty widzimy wszyscy – powstała piękna sala gimnastyczna, a dodatkowo dobudowano nowe sale lekcyjne oraz kuchnię z jadalnią, ocieplono szkołę i wymieniono dach.

W roku szkolnym 1997/1998 r. Aniela Bielecka przeszła na emeryturę. Pełniła funkcję dyrektora szkoły w Gorajcu przez 35 lat. Cały okres swojej pracy hołdowała zasadzie poprzednika Mikołaja Berezowskiego, który mówił niejednokrotnie podwładnym „nie marnuj chłopskich dzieci” – czyli pracuj tak, aby zdobyły wykształcenie i polepszyły swój los. Nowym dyrektorem została Teresa Harkot - nauczycielka języka

W 1999 r. w ramach reformy szkolnictwa powstały sześcioklasowe szkoły podstawowe i trzyklasowe gimnazja. Na początku tworzyły zespoły szkół, a od 2001 r. oddzielne placówki. Dyrektorem Gimnazjum w Gorajcu została Alina Smarkala - długoletnia nauczycielka matematyki, absolwentka szkoły w Gorajcu. Funkcję tę pełniła do 2006 roku.

W roku szkolnym **2001/2002** powstały w Gorajcu dwie odrębne szkoły: Szkoła Podstawowa z dyrektorem **Teresą Harkot** (fot. powyżej) i Publiczne Gimnazjum z dyrektorem **Aliną Smarkalą** (fot. poniżej).

Następnie przez jeden rok dyrektorem był Zbigniew Buczek, a potem do 2015 r. Sebastian Plewa, nauczyciel wychowania fizycznego, pochodzący z Zamościa. W 2015 r. ponownie powstał Zespół Szkół z dyrektorem Aliną Smarkalą.

W roku szkolnym 2006/2007 dyrektorem Publicznego Gimnazjum w Gorajcu został **Zbigniew Buczek**

W roku szkolnym 2007/2008 dyrektorem Publicznego Gimnazjum w Gorajcu został **Sebastian Plewa**

Rok szkolny 2016/2017 przebiegał w Zespole Szkół w Gorajcu pod hasłem "Niechaj minione chwile powrócą we wspomnieniach..." z okazji Jubileuszu 100 - lecia Szkoły w Gorajcu. Głównie uroczystości zorganizowano w dniach 12 - 13 sierpnia 2017 r.

W pierwszym dniu obchodów przybyli absolwenci oraz goście zwiedzali szkołę, oglądali dokumentację, kroniki oraz albumy ze zdjęciami z minionych lat - od czasów najdawniejszych do współczesnych. Mieli możliwość pozyskania publikacji wydanej z okazji 100 - lecia szkoły, jak też upamiętnienia swojej obecności wpisem w kronikę. Była to doskonała okazja do spotkań koleżeńskich, wymiany poglądów i wspomnień. Zwieńczeniem zjazdu była prezentacja multimedialna na temat historii szkoły.

Drugi dzień obchodów Jubileuszu rozpoczęła Msza św. w Kościele Parafialnym w Gorajcu, którą celebrowali ksiądz proboszcz oraz księża absolwenci. Po nabożeństwie uczniowie, nauczyciele i zaproszeni goście udali się do szkoły, gdzie kontynuowano uroczystości Jubileuszu. Pani wizytator Dorota Kurzyńska i pani dyrektor Alina Smarkala odsłoniły tablicę upamiętniającą ludzi zasłużonych dla rozwoju szkolnictwa w Gorajcu, która następnie została poświęcona przez ks. Zbigniewa Szczygła.

Konferansjerami uroczystości byli absolwenci naszej szkoły: Amelia Smarkala i Paweł Bielak. Pani dyrektor powitała wszystkich przybyłych gości: panią Dorotę Kurzyńską - przedstawiciela Kuratorium Oświaty w Lublinie oraz pana Edwarda Polaka - Wójta Gminy Radecznica. Szczególne słowa skierowała do nauczycieli – emerytów, w tym pani Anieli Bieleckiej- byłej kierownik i dyrektora szkoły, absolwentów, uczniów, rodziców, pracowników szkoły.

Dyrektor złożyła serdeczne podziękowania byłemu Wójtowi Gminy Radecznica panu Gabrielowi Gąbce oraz obecnemu panu Edwardowi Polakowi za wspieranie funkcjonowania szkoły w Gorajcu, dbałość o warunki nauki uczniów i pracy nauczycieli oraz życzliwość i zrozumienie. Wyrazy uznania skierowała w stronę pani Anieli Bieleckiej pełniącej funkcję dyrektora przez 35 lat, dzięki której staraniom dokonano gruntownego remontu szkoły, a której praca i zaangażowanie przyniosły owoce w postaci setek wspaniałych wychowanków. Podziękowała również dyrektorom wcześniej pracującym, emerytowanym pedagogom, którzy tworzyli historię szkoły, absolwentom, nauczycielom, rodzicom, uczniom i sponsorom.

Następnie głos zabrali goście. Pani Dorota Kurzyńska wręczyła List Gratulacyjny Lubelskiego Kuratora Oświaty Pani Teresy Misiuk dla dyrektora szkoły Aliny Smarkala oraz całej Społeczności Szkolnej.

Wójt Gminy Radecznica Edward Polak podkreślił zaangażowanie szkoły w wielu przedsięwzięciach: charytatywnych, społecznych, ekologicznych, kulturalnych i patriotycznych. Zwrócił uwagę na ogromne sukcesy w konkursach, olimpiadach i wysokie wyniki. Życzył także kreatywności i zapału w realizacji trudnych zadań pedagogiczno – wychowawczych.

Wiele wzruszeń dostarczyło przemówienie pani dyrektor Anieli Bieleckiej, która przybliżyła ciekawe wydarzenia z historii placówki.

Po części oficjalnej odbył się program artystyczny - Koncert Wspomnień "Z tamtych lat...", na który złożyły się: prezentacja multimedialna przedstawiająca historię szkoły, piosenki, występy uczniów i wspomnienia absolwentów szkoły (Stanisława Wolskiego, Jana Skrzypy, Stanisława Jachymka, Danuty Józwiak, Jadwigi Krzak i Henryka Kota). Głos zabrał również Marian Malinowski – lekarz z Warszawy, który wprawdzie nie jest absolwentem szkoły, ale skierował wielkie słowa uznania w dokonania społeczności szkolnej.

Następnie była część rozrywkowo – rekreacyjna w Gorajcu – Stara Wieś (boisko wiejskie) – koncerty zespołów: ludowych z Dzwoli, Zaburzanki, Kapeli Turobińskiej oraz Ekstra Mocni, Faster i Lili.

Uroczystości jubileuszowe były wspaniałą okazją do wzruszeń, wspólnych spotkań, absolwentów, byłych i obecnych pracowników, uczniów oraz ich rodziców.

18 stycznia 2018 r. odeszła od nas **Aniela Bielecka** – wieloletni Kierownik, a następnie Dyrektor Szkoły Podstawowej w Gorajcu, wychowawca wielu pokoleń młodzieży z Gorajca i okolic, wspaniały pedagog, człowiek niezwykle pracowity. W zawodzie nauczyciela przepracowała 41 lat, na stanowisku kierowniczym – 35 lat. Uroczystości pogrzebowe odbyły się w Szczepieszynie, w Kościele Parafialnym p.w. Św. Mikołaja, na które licznie przybyli mieszkańcy Szczepieszyna, Podborcza (rodzinnej miejscowości zmarłej), Gorajca i okolic z gminy Radecznica, absolwenci, uczniowie, nauczyciele i pracownicy ze szkoły w Gorajcu i pobliskich szkół. Słowa podziękowania należą się Ks. Stanisławowi Małyszowi, absolwentowi Szkoły Podstawowej w Gorajcu, za wzruszające słowa skierowane do wiernych w czasie Mszy Św. Pogrzebowej. Mowę pożegnalną wygłosiła Alina Smarkala – Dyrektor Publicznej Szkoły Podstawowej w Gorajcu.

Śp. Aniela Bielecka jest nieodłączną częścią naszej historii. Na zawsze pozostanie w naszej pamięci. Będzie nam jej bardzo brakowało. Ciało zmarłej zostało złożone na miejscowym cmentarzu.

*"Odeszłaś cicho, bez słów pożegnania.
Tak jakbyś nie chciała, swym odejściem smucić...
tak jakbyś wierzyła w godzinę rozstania,
że masz niebawem z dobrą wieścią wrócić"*

Ks. J. Twardowski

Śledząc dzieje szkolnictwa w Gorajcu, można zauważyć zmieniające się w tym czasie ustroje, reformy, poziom życia całego społeczeństwa, odgórne zarządzenia. Jedno pozostaje niezmiennie, tj. praca, która pozwala na dobre przygotowanie dzieci do radzenia sobie w ciągle zmieniającej się rzeczywistości.

Gorajec, luty 2018 r.